

Kas folklooris on üldse motiive?¹

Motiivi kriitika ja kaitse

Juba selle küsimuse esitamine nõuab mõningat jultumust. Kuidas on üldse võimalik seada kahtluse alla motiivide olemasolu folklooris pärast seda, kui Stith Thompson on kahekümne viie aasta jooksul kaks korda välja andnud oma *Motif-Index of Folk-Literature* (Thompson 1932–1936 & 1955–1958), pärast seda, kui paljud tema õpilased ja teised folkloristid on analüüsinud ühe või teise rahvatraditsiooni motiive ja kirjutanud oma kartoteegid nii paljudeks raamatuteks või dissertatsioonideks, et kõigi nende loetlemiseks on vaja läinud spetsiaalset bibliograafiat (Azzolina 1987). Aastate jooksul on *motiivi* kontseptsioon pidevalt genereerinud uurimisvahendeid (üks viimaseid vt Haboucha 1992) ja saanud nii oluliseks rahvaluuleteaduse osaks, et Richard M. Dorson väitis selle olevat folklooriuurimuste *sine qua non*, pidades seda *kindlaimaks viisiks tuvastada ükskõik millise narratiivse elemendi folkloorset olemust* (Dorson 1972: 46).

Siiski peame selle küsimuse esitama. Sest ehkki motiivianalüüs on saanud 20. sajandi esimese poole rahvaluuleuuringute kvaliteedimärgiks, ei ole sellel õnnestunud anda olulisi interpreteerivaid sisevaateid suulise kirjanduse olemusse ja traditsiooni dünaamikasse.

¹ Originaal: Ben-Amos, Dan 1995. Are There Any Motifs in Folklore? Trommler, Frank (toim). *Thematics Reconsidered: Essays in Honor of Horst S. Daemmrich*. Internationale Forschungen zur Allgemeinen und Vergleichenden Literaturwissenschaft 9. Amsterdam & Atlanta: Rodopi, lk 71–85.

S. Thompson ise oleks väitnud, et tema monumentaalne *Motif-Index* ei tahtnudki pakkuda mingeid teoreetilisi tõlgendavaid lahendusi paljudele küsimustele, mida folkloor esitab juba oma olemasoluga. Ta on jätkuvalt vähendanud oma põhilise uurimuse filosoofilist tähtsust, vaadeldes seda peamiselt “teatmetööna” (Thompson 1953: 112).

Mõtlikus meeelolus, pärast *Motif-Indexi* täiendatud ja parandatud väljaande lõpetamist, väidab ta:

Folkloristika meetodina on Motif-Index vaid “kirvetöö” tulevaste uurimuste tarvis. Seda saab vaevalt uurimuseks pidada. Me ei uuri ühtegi siin loetletud motiivi. Selle töö suhe tulevaste folklooriuuringutega on samasugune nagu sõnastikul kirjanikuga või kaardil maadeuurijaga, kel on tarvis järgida suunda (Thompson 1955: 9).

Ometi on analoogia motiiviindeksi ja sõnaraamatu vahel vastuolus S. Thompsoni varasemate väidetega esimese väärtusest, funktsioonist ja tähtsusest. Pealegi soovitab see analoogia võrrelda kahte erinevat teadmiste organiseerimise süsteemi.

Varem on S. Thompson oma maailma pärimusi hõlmavat motiivide liigitust kujutlenud folkloristika teadusliku alusena. Otseselt ja kaudselt võttis ta kasutusele botaanika ja geoloogia 18. sajandi liigitamissüsteemid ning pidas motiivide ja tüüpide liigitamist samasuguseks hädavajalikuks vundamendiks, millele toetudes saaks võimalikuks rahvaluule edasine uurimine (Thompson 1946: 413–415; 1955–1958, I: 11).

Hiljem otsis S. Thompson võimalusi motiiviindeksi teaduslikku panust puudutavate ootuste vähendamiseks ja pakkus ülaltoodud tsitaadis välja sarnasuse sõnastiku ja maakaardiga. Siiski on selline võrdlus ainult osaliselt korrektne. Sõnastik on tõepoolest nii loend kui ka liigitus, mis registreerib mingi keele lekseemid meelevaldsetes kategooriates. Siiski võrsub selle meelevaldsus keelt kasutavate kogukondade ajaloolistest konventsioonidest. Ka *Motif-Index* on meelevaldne loend ja liigitussüsteem, kuid see pole isegi vastavuses sotsiaalsete konventsioonidega; see on ühe inimese meelevald. S. Thompson jääb meelega ähmaseks rahvajuttude korpuse piires olevate motiivide kõige üldisema visandamise asjus. Varem püüdlas ta selge, ehkki problemaatilise definitsiooni poole:

Motiiv on väikseim jutuelement, millel on võime traditsioonis püsima jääda. Selle võime omamiseks peab temas olema midagi ebataavalist ja lõovat. Enamik motiive jaguneb kolme liiki. Kõigepealt jutu tegelaskujud [---]. Teiseks tegevuse taustaga seonduvad motiivid [---]. Kolmandal kohal on üksikjuhtumid (Thompson 1946: 415–416).

Ent hiljem on ta meelega tagasi pöördunud motiivide identifitseerimise kohta käivate ebamääraste ütluste juurde. Ta märgib end olevat leidnud,

[...] *et võib-olla kõige raskem küsimus, mis [temalt] eales seoses Indexiga on küsitud, on peaküsimus: mis on motiiv? Sellele ei ole lühikest ja kerget vastust. Teatud asjad, mida jutustajad kasutavad, püsivad narratiivis; see ongi materjal, millest jutud on koostatud. **Pole oluline, millised nad täpselt on; kui neist on juttude loomisel ka tegelikult kasu, peetakse neid motiivideks*** (Thompson 1955: 7; B.-A. rõhutused).

Sellise vaba lähenemise puhul võis äärmuslik pragmatist S. Thompson vaevalt oodata, et pakub hädavajalikku täpsust, mida range teadustöö nõuab ja mida ta varem taotles, ning ta mõõnis, et mitte ainult motiivi definitsioonil, vaid ka motiivide liigitusel *puudub üleüldse igasugune filosoofiline printsiip* ((Thompson 1955: 7).

Sellest hoolimata kajab mõnede S. Thompsoni õpilaste töödest vastu tema esialgne eesmärk pidada motiivi kindlapiiriliseks üksuseks, mis võiks sobida süstemaatiliseks uurimistööks. Oma dissertatsioonides on nad andnud motiivide analüüsile palju suurema väärtuse, kui seda oleks taganud vaid sõnastik. Näiteks esitas Ernest W. Baughman (1966: xii-xiii) keerulise arvulise tabeli, kus võrdles temaatiliselt Inglismaa ja Ameerika folkloori, rakendades motiivi kvantitatiivse üksusena. R. M. Dorson sattus tulisesse debatti, kui ta väljendas kahtlusi Põhja-Ameerika afroameerika folkloori Aafrika juurte üle, tehes oma järeldused kahe kontinendi kultuuride motiivide võrdleva statistilise analüüsi põhjal (vt Dorson 1967; Crowley 1977).

Sellel ja teistel puhkudel on *Motif-Indexi* motiivinumbritega markeerimine juhtinud teadlased väärale teele anda neile numbrite kvalitatiivne väärtus ja eeldada, et nad on, nagu iseseisvad olemusvormidki, allutatud kvantifikatsioonile ja arvulisele käitumisele. See on metonüümiline mõtlemine teaduses. Motiivide arvuline käsitlemine ei mõjuta nende tunnuseid ega muunda lühidaid temaatilisi kirjeldusi ihaldatud minimaalseteks üksusteks, mis võiksid anda empiirilist arvulist informatsiooni kultuuri või kirjandusliku traditsioonilise korpuse kohta. Interpreteeriv analüüs põhineb seega valel eeldusel, mis tühistab iga lõpptulemuse, milleni on jõutud.²

² Alan Dundes on juba osutanud motiivide kui arvuliste ühikute ebaadekvaatsusele (vt Dundes 1962: 96).

Väljaspool S. Thompsoni jüngrite ringi on motiiviindeksi üle nuri-sevad kriitikahääled aastatega paisunud rahulolematuse kooriks. Melville Jacobs esitas selle *crescendo* oma presidendikõnes Ameerika folkloorinõukogu iga-aastasel kokkusaamisel 1964. aastal. Oma essees ei anna ta *motiivile* isegi termini positsiooni, viidates sellele pidevalt kui niinimetatud motiivile. Tema pilge ei ole ainult stilistiline. M. Jacobs kutsub kaasfolkloriste

[---] vaatama näkku arusaamisele, et dr Thompsoni suur kuueosaline Motif-Index ei esita maailma kirjanduse peamist või otsustavat ilmekat sisu. Folkloristidel tuleb veel identifitseerida, tuleb märgata sellist sisu, tuleb õppida, kuidas selle kohta välitöödel midagi leida, ja näidata selle funktsioneerimise viise. Thompsoni kataloog on esitatud tegelikult kasutamiskõlbmatuis kategooriais, kui eesmärgiks on sondeerida mingi suulise kirjanduse põhilist ilmekat sisu. Motiivid sisaldavad vaid mõningaid kirjandusliku stiili robustsemaid tunnusoone: need on pindmised jooned ja seega lihtsalt näivad pakkuvat kesket ilmekat sisu. Muidugi on nende nn motiivide põhiline funktsioon lubada esitajatel liikuda mööda stiliseeritud, tavaliselt kiiremaid teid (Jacobs 1966: 423).

Oma kriitikas valab M. Jacobs välja pettumise liigitussüsteemis ja seostab oma tolleaegse stiiliga tegelemise (Jacobs 1959) ja antropoloogihuvi funktsiooni mõistega (vt Bascom 1954; Malinowski 1960). Siiski luurab tema kibedate märkuste vahel vaevuväljendatud äratundmine, et kultuurilises kognitiivses süsteemis pole motiivid minimaalsed üksused ei pärimuses üldiselt ega ka selle narratiivsetes representatsioonides. Kordumise printsiipi, mis on S. Thompsonil nurgakiviks motiivi tajumisele *väikseima jutuelemendina, millel on võime traditsioonis püsima jääda* (Thompson 1946: 415), märkavad pigemini analüütikud kui jutustajad ise. Viimased näevad tegevusi ning tegelaste omadusi ja kujusid religioosuses või ajaloolises, aga mitte võrdlevas võtmes. Näiteks sarnasus, mis eksisteerib Jeesuse kuju ümbritseva motiividekobara ja teisi kultuuriheeroseid ümbritsevate motiivide vahel, ei mahu tulin-geliste kristlaste mõisteraamistikku, kes usuvad Jeesuse absoluutset ainusust (Dundes 1980). Sarnaselt terminiga *müüt* võiks *motiiv* olla kirjeldav ja analüüsiv mõiste, mida väljaspoolseisjad saaksid kasutada pilgu heitmiseks teise kultuuri. Sir Edmund Leach (1982: 3) on juba osutanud, et *müüt ei ole fenomen, mida kohtavad etnograafid, töötades primitiivsete rahvastega, kes on mütopoetilises või mõnes muus "teadvuse seisundis"*. M. Jacobs arvab kaudselt samamoodi, nimelt, et jutustajad ei ole teadlikud neist minimaalsetest üksustest, milleks nende jutte võib jagada. Nad tajuvad oma kultuurilistest teadmistest

pärinevaid tegevusi, tegelasi ja ebaharilikke juhtumeid pigem oma traditsioonide integraalsete osadena, mitte nähtuna universaalsest võrdlevast perspektiivist.

Ka Alan Dundes (1962) pöördus samal viisil kaudselt sama küsimuse poole, kui soovitas folklooriuurimises edasi liikuda eetilisel lähenemisviisilt eemilisele. Tema stiil ei ole küll nii terav kui M. Jacobsil, ehkki väide on sama kriitiline. Ta soovitas asendada motiivi, tema analüüsis eetilise üksuse, motifeemi, eemilise üksusega. Oma programmilises essees sünteesis ta Kenneth Pike'i ja Vladimir Proppi metodoloogiaid. Nende vastavad lähenemised võrsusid Ameerika Ühendriikides ja Nõukogude Liidus eri ajaloo perioodidel formuleeritud erinevatest teoreetilistest raamidest.³ Siiski võimaldas nende ühine side Ferdinand de Saussure'i lingvistikaga koondada A. Dundesel nende ideed meetodiks, millega ta püüdis atomistlikest üksustest sõltuvat narratiivide uurimist arendada jutuvormide holistliku analüüsini.

A. Dundese diskussioonis segunevad kaks teemat – üksuse kirjeldamine ja narratiivi morfoloogia – mõnikord teineteisega. Järelikult ei saavuta mitmed tema kriitiliste kommentaaride aluseks olevad oletused oma täit väljendust. A. Dundes tugineb K. L. Pike'i minimaalse üksuse, motifeemi, kirjeldamise teooriale ja meetodile, võrdsustades motifeemi V. Proppi funktsiooniga. Nende kahe üksuse vastavus on võimalik vaid seetõttu, et mõlemad mõtestatakse suhestatult kultuuri või narratiivi kui tervikuga. K. L. Pike pakkus välja ja A. Dundes toetas ideed sellest, et *üksust peab uurima mitte isoleeritult, vaid tervikliku funktsioneeriva osasüsteemi komponendina kogu kultuuri piires* (Pike 1954: 93; Dundes 1962: 101). Selline süsteem on konstrueeritud kultuurilisest vaatepunktist lähtudes. Toetudes K. L. Pike'i meetodile ja tema püüdlusele vaadelda kultuurilist jagunemist *eemiliselt*, osutab A. Dundes järelikult sellele, et kuigi motiivid ei esine teemade kultuurilises korrastuses üksustena, võivad motifeemid seda teha.

³ Vene formalismi kohta vt eelkõige Victor Erlich (1965) ja Peter Steiner (1984). A. Dundesele oli kättesaadav Kenneth L. Pike'i raamatust *Language in Relation to a Unified Theory of Structure of Human Behaviour 2.*, parandatud trükk (1967). Clifford Geertz (1973) tõstatab küsimuse, kas eemiline kultuuri interpretatsioon on gnoseoloogiliselt võimalik, selleteemalist debatti uuendasid Thomas N. Headland, Kenneth L. Pike ja Marvin Harris (1990).

Seetõttu ei pruugi motiivianalüüs olla asjakohane kultuuri ja selle narratiivide interpreteerimiseks, kuid motifeemiline analüüs võib olla relevantne. Teisisõnu: küsides, kas võrdlev meetod, olgu siis kirjanduses, folkloristikas või antropoloogias, pakubki adekvaatseid seletavaid vihjeid mingi kultuuri analüüsimiseks, osutab A. Dundes meetodite sünteesile, mis võimaldaks teadlastel tõlgenduslikel eesmärkidel toetuda vaatlusaluse ühiskonna sotsiaalsele kontekstile ja ajaloolisele kogemusele.

Oma vastavates esseedes kritiseerivad, modifitseerivad, ignoreerivad ja rekonstrueerivad M. Jacobs ja A. Dundes S. Thompsoni motiivianalüüsi meetodit, kuid nende väljakutse keskmes on küsimus motiivide ontoloogilisest reaalsusest. Kas juttudes on üldse motiive või on need lihtsalt analüüsi ettekujutused, mis ajavad pigem segadusse, mitte ei selgita traditsiooniliste juttude käsitust ja tõlgendamist? Termin *motiiv* võeti kriitikute sõnavarasse 18. sajandil ja ilmus esimest korda Denis Diderot' *Encyklopedie's* (1765). Sest ajast saadik on *motiiv* olnud muusikat, visuaalseid kunste, kirjandust ja folkloori käsitleva kriitilise ja analüütilise sõnavara põhiline termin (vt Ben Amos 1980; Courtes 1986: 15–40; Grambo 1976; Handoo 1978; Levin 1973). Muusikas ja visuaalsetes kunstides on motiiviks korratud refrään või kujundus. Selle verbaalne analoog võinuks olla *vormel*, nagu seda defineeris Milman Parry, nimelt: *sõnade rühm, mida antud põhilise idee väljendamiseks rakendatakse regulaarselt samades meetrilistes tingimustes* (Parry 1971: 272).⁴ Homerose eeposte ja nende kompositsiooni küsimusega tegelnud M. Parry rõhutas vormelite esinemise tekstilisi tingimusi, sellal kui S. Thompson ei pööranud oma motiividefinitioonis sellele peaaegu üldse tähelepanu. Olles rohkem huvitunud sisust kui vormist, nurjas S. Thompson kõik võimalikud olulised ideed motiividest kui objektidest, esemetest ja tegevustest. Ent termin avardus kirjanduskriitikas ja veel enam folkloristikas, et hõlmata laiemat, keerulisemat ja kohmakamat tähenduste kogumit, mida praegune teadlaskond püüab lahti harutada.

⁴ Milman Parry pakkus välja esimesed sammud väga produktiivses uurimissuunas, mida tema õpilane Albert Lord edasi arendas ja paljudes keeltes kirjutatud kirjandusele rakendas (vt Foley 1985, 1990).

Praegune konstruktiivne kriitika

Tehtud kriitikale vaatamata mängib *motiiv* bibliograafilise vahendi ja abistava terminina komparatiivses temaatilises uurimistöös jätkuvalt tähtsat osa. Selle püsivus ja elastsus on üsna hämmastavad. Hoolimata hävitavast kriitikast ja kriitiliste terminite käibeloleku lühiajalisusest on motiivist saanud uuenenud teadusliku huvi objekt. Suhteliselt hiliste uuringute viljana on võimalik, ehkki mitte kronoloogilises järjekorras, jälgida monumentaalse *Motif-Indexiga* toimetulemise püüdeid kolmes selgelt eristavas suunas: metafüüsilises, semantilis-poeetilises ja formaalgrammatilises.

Motiiviindeksi *metafüüsiline* interpretatsioon võib olla ühitamatu S. Thompsoni enda kontseptsiooniga oma tööst, mida ta nägi empiirilises, eesmärgipärases võtmes, igast filosoofilisest printsiibist ja metafüüsilisest mõttest nii kaugele viiduna kui võimalik.⁵ Siiski just sellesama dissonantsi pärast S. Thompsoni mõtlemisega on intrigeeriv Gregory Schremppe püüde tõlgendada motiiviindeksit kui metafüüsikat. Ta vaatleb tervet *Motif-Indexit* kosmoloogiana, mis pakub universumi asjade *eristamise täielikku loetelu või kogumit* (Schremppe 1992: xvi). Aga et need on infiniitsed, pakub S. Thompson hea teadlase ja kosmoloogina kogu universumi seletamise strateegiat.

Ühel tasandil deklareerib see omaenda täielikkust iseäranis sellega, et alustab ja lõpetab vastavalt esimeste ja viimaste elementidega süsteemist, mis on laialdaselt tunnustatud kui täielik [--] ladina tähestik; [--]. Siiski, erinevalt tähestiku piiratud hulga tähtede võimest sisaldada piiramatult väljendusi, kaotab Motif-Index (teoreetiliselt piiritu) detsemalase taandamise kaudu igaveseks motiivide lisamise võimaluse, mis annab meile näiteks motiivi T541.2.1.1 – “Laps, kes sünnib pinnust käes (jalas)” –, kus isegi ‘jalg’, mis praegu on sulgudes, ähvardab muutuda eraldi käsitletavaks asjaks selles universumis (Schremppe 1992: xvi).

Seda ütles G. Schremppe S. Thompsoni motiivide universumi metafüüsiseerimise kohta. Tundub, et see intrigeeriv folkloristi kosmoloogiks ümbermõtestamine tuleb jätta edasiseks viimistlemiseks.

Semantilis-poeetiline motiivi mõiste reinterpreteerimine ei viita üldse Stith Thompsoni motiiviindeksile, vaid tugineb hoopis vene

⁵ Ükskord, üsna mõtlikus meeleolus, arutleb Stith Thompson oma töö väärtuste ja folkloori kohta üle inimsivilisatsioonis. Asukoht, vaade ja vanus on selgelt mõjutanud tema suhtumist ja mõtteid (vt Thomson 1964).

formalistide ja nende eelkäijate terminikasutusele. Lubomír Doležel on oma semantilise motiivi teooriat viimistlenud mitmes essees ja lühidalt viidanud sellele raamatus lääne poetikast (Doležel 1972, 1976: 132–141, 1978, 1990: 144–146). Vastandina S. Thompsonile, kellel motiivi mõiste teenib vaid praktilisi eesmärke, läheneb L. Doležel motiividele teoreetiliselt. Siiski ei kuulu *Motif-Indexi* ja rahvaluuleteadlaste motiiviterminoloogia kasutamine tegelikult L. Doleželi teoreetilistesse arutlustesse, mis lõpevad S. Thompsoni praktilisest käsitlusest väga kaugel.

L. Doleželi lähtepunktiks on vene formalistide poetika üldse ja eriti Boris Tomaševski (1928, vt ka Tomaševskij 1985, Tomashevsky 1965) kirjandusteooria, mida ta uurib Vladimir Proppi (1968) morfoloogilise meetodi ja Georg H. von Wrighti (1963, 1968) tegevusteooria valguses. B. Tomaševski defineerib motiivi kui *teose taandamatu osa teemat* [--]; *igal lausel on tegelikult oma motiiv* (Tomashevsky 1965). Seda põhimõtet järgides peab L. Doležel motiivi *narratiivi elementaarseks semantiliseks üksuseks* (Doležel 1976: 132, vt ka 1978: 47). See definitioon jagab S. Thompsoniga minimaalsuse mõistet, kuid traditsioonis püsimine ega ka ebaharilikkus pole selle koostisosad. L. Doležel vaatleb motiive kui narratiivi morfoloogia varieeruvaid elemente, V. Proppi mudelis rahvajutu vormi moodustavate muutumatute funktsioonide üksikjuhtumeid.

Tänapäeva vene folkloristid on soovitanud, et V. Proppi morfoloogilist analüüsi matkivate uuringutega jätkates tuleb tingimata

[--] *pöörduda tagasi motiivide uurimise juurde, võttes arvesse struktuurialanalüüsi tulemusi* [--] [mis sisendavad], *et motiivide jaotumine teemades on struktuuralselt tulenev süntagmaalsete ahelate reeglist.* [--] *Kui see reegel ise väljendab juttude sünteesi, on motiiv analüüsi peamine üksus* (Meletinsky & Nekludov & Novik & Segal 1974: 91).

L. Doležel eristab neis üksustes kolme kategooriat: seisundit, sündmust ja tegevust. Ehkki ta toetub nende väljatoomisel G. H. von Wrighti tegevusteooriale, on vältimatu nende sarnasus S. Thompsoni motiivijaotusega tegelasemotiiviks, tegevustaustamotiiviks ja juhtumimotiiviks. Need ei ole samad kategooriad, aga nad tiirlevad ümber tegevuste ja nende agentide kriteeriumide.

Nende kolme kategooria põhjal eristab L. Doležel (a) *deskriptiivseid* motiive, mis jutustavad staatilistest objektidest või tingimustest; (b) *füüsilise sündmuse motiive*, mis räägivad üksikisikute poolt aktiveeritud objektide tõttu aset leidnud muutustest; (c) *tegevusmotiive* ja *vaimse seisundi / vaimse sündmuse* motiive, mis jutustavad isikutest,

kes on tahtlikult võimelised tegevuse või kavatsuste kaudu objektides või iseendis muutusi esile tooma; ja (d) *interaktsioonilisi motive*, mis hõlmavad rohkem kui ühe agendi omavahel seotud tegevusi (Doležel 1978: 50–53).⁶ Ta uurib oma motiiviteooriaga neid struktuuraalse analüüsi võimalusi, mida sisaldab mikrotasandi semantiline analüüs. Tema artikli pealkiri “From Motifemes to Motifs” (1972) vastandub meelega A. Dundese essee omale “From Etic to Emic Units in the Study of Folktales” (1962). Tema motiivid ei evi sellist laia ajaloolist temaatilist ulatust, nagu neil on folkloori ja kirjanduse võrdlevas analüüsis. Nad on minimaalsed üksused teatud narratiivse teksti diskursuse raames vaatamata sellele, milline on nende suhe kirjanduse ajalooga või kuidas teemad on levinud erinevatesse kultuuridesse ja maadesse.

Sellal kui L. Doleželi motiiviteooria ignoreerib S. Thompsoni motiiviindeksit, on rühm erimeelseid prantsuse narratolooge pöördunud V. Proppi meetodi poole, otsides järjekindlat süsteemi, mis võimaldaks neil seada motiivianalüüs kindlale teoreetilisele alusele, mida S. Thompson eitas sellega, et rajas motiiviindeksi *formaalgrammatilistele* printsiipidele. Oma ettepanekutes *Motif-Indexit* ajakohastada käsitlevad nad sõnastus- ja liigitusküsimusi ning motiivide representatsiooni.

Isegi põgus motiiviindeksi uurimine paljastab, et S. Thompson pole olnud järjekindel nende motiivide sõnalise formuleerimise asjus, mida ta erinevatest traditsioonidest leidis. Töö põhimõtteliste vigade hulgast leiab Claude Bremond kaks vastanduvat tendentsi: hüpootroofia ja hüpertroofia. Esimene neist hõlmab “motiivi südameks” oleva verbi elimineerimist (Bremond 1982: 132), mainides vaid subjekti või subjekte ja nende omadusi. Teine on motiivi sõnastus, mis *liidab kokku mitmed narratiivi ideed, mida peaks eraldi loetlema* (Bremond 1982: 132). C. Bremond ise otsib sellele probleemile lahendust motiivide liigitamisest ja nende hierarhilisest organiseeritusest. Vastandina on Eleazar Meletinsky ja Joseph Courtes soovitanud formuleerida täpsed süntaktilised mudelid motiivide sõnastamiseks. E. Meletinsky soovitab motiivi konstrueerida valemi agent-predikaat-objekt järgi koos tihti lisanduvate valitavate elementidega asjaolu ja päritolu. *Jumal löi inimese [paradiisi] mullast* võiks olla näitlik motiivivalem (Meletinski 1977). Mõnevõrra teistsuguseid termineid rakendades

⁶ L. Doležel rakendab mitmetes esseedes (vt 1972, 1976, 1978, 1990) oma motiiviteooria kohta ka teisi termineid varieeruvate/erinevate definitsioonidega, mis peegeldavad mõningaid faase tema teooria kujunemises.

soovitab J. Courtes konstrueerida motiivi, järgides süntaktilist rida subjekt-funktsioon (predikaat)-objekt, nagu on S. Thompsoni motiivi B11.6.2 “Draakon valvab varandust” sõnastuses. Iga järgnev motiiv selles kategoorias võib hõlmata variatsioone ükskõik millises kolmest grammatilisest osast, asendades erinevaid subjekte, funktsioone või objekte (Courtes 1980a).

Kuigi E. Meletinski ja J. Courtes teevad ettepaneku rekonstrueerida motiiviindeks nii, et see sobiks kokku motiivi verbaalsete formuleeringutega, soovitab C. Bremond toetuda V. Proppi tööle kui juhendile motiivi liigituse konstrueerimiseks. V. Proppi narratiivi 31 funktsiooni võiksid sobida keskseteks kategooriateks või peatükkide pealkirjadeks ja motiivid võiksid olla üksikjuhtudest varieeruvad elemendid, mis avalduksid oma spetsiifilistes tekstikontekstides.

Motiivide sõnastamise ja liigituse probleemid sõltuvad palju fundamentaalsemast representatsioonialasest küsimusest “Mida esindavad motiivid?”. Või nagu esitas asja S. Thompson: kõige raskem küsimus on “Mis on motiiv?” (Thompson 1955: 7). Joseph Courtes toetab Denis Bertrandi ja Jean-Jacques Vincensini oletust, et motiivid on kultuuri, mitte ainult narratiivi üksused (Bertrand & Vincensini 1980; Courtes 1980b, 1986). Nende sõnastamise ja liigitamise narratiivne alus määrab ka nende kontseptsiooni moodustamise piirid. Seetõttu, kindlustamaks nende täielikumat sisu, peaks nende tõlgendamine ja järelikult ka formuleerimine hõlmama kogu sotsiaalset konteksti, samuti nende tähendust müüdis ja kultuuris. Teisisõnu öeldes pakuvad nad välja, et motiivide esinemine narratiivides on vaid üks nende kultuurilisi kontekste, mis ei peaks olema nende analüüsimise, liigitamise ja verbaalse formuleerimise ainus alus.

Motiiv või sümbol

Motif-Indexi metafüüsiline, semantilis-poeetiline ja formaalgrammatiline kriitika ja ümberhindamine osutavad tähtsatele probleemidele ja sisaldavad endas olulisi ettepanekuid selle võimalikeks teoreetilisteks ja praktilisteks parandusteks. Siiski hoiduvad nad puudutamast kõige põhilisemat teemat motiivide reaalsusest. Lõppude lõpuks ei ole siiski kõige raskem küsimus “Mis on motiiv?”, nagu väidab S. Thompson. Isegi siis, kui jõutakse mõistetava ja ühtse definitsioonini, oleks vaja uurida, kas folklooris, kultuuris ja mütoloogias esineb motiive. Horst Daemrlich on taibukalt märkinud, et motiivid on mõisted, mis *põhi-*

nevad tehiskul otsusel (Daemmrich 1985: 566). Nende narratiivides või kultuuris kirjeldamine sõltub välisest perspektiivist lähtuvast võrdlevast vaatlusest. Siis on motiivid vaatleja silmis üksused. Vas-
turaäkivused, erinevates kategooriates korratavad teemad, hüpotoo-
roofilised ja hüpertoofilised sõnastused – need kõik on subjektiivsete
arusaamade ja hinnangute verbaalsed esitused.

Mõõtmise subjektiivsusest hoolimata on vajalik selgitada teemade
püsivuse ning korduva esinemise tähtsust erinevates kultuurides,
ühiskondades ja ajalooajalooperioodide vältel. Lõppude lõpuks ei jälgi isegi
vaatleja üksnes miraaži maailma folkloori ja kirjanduse hiiglaslikul
territooriumil. Teemad, mida S. Thompson on kodifitseerinud motii-
vide liigitussüsteemi ning mida Horst ja Ingrid Daemmrich (1987)
on vaadelnud kirjanduses, esinevad inimeste suulistes ja kirjalikes
verbaalsetes väljendustes. Kuidas on võimalik puudutada neid temaa-
tilisi sarnasusi, vähendamata nende tähtsust maailma kultuurides,
tunnistades samal ajal nende võrreldavust?

Otsides lahendust dilemmale, mille löi vaatluse subjektiivsus, võib
abiks olla meenutus, et motiivi mõiste on pärit muusikakriitikast ja ku-
jutava kunsti hindamisest. Refräänid ja korratavad meloodilised read,
mis korduvad muusikapalades, samuti maalide kompositsioonides ja
mustrites, on nende emotsioonide, mõtete ja teemade pinnapealsed
representatsioonid, millel on sügavamad juured nii kultuurides kui
ka indiviidides. Selle termini verbaalsete kunstidega seotud metafoo-
riline kasutus on paratamatult samuti piiratud sõnalise pinnapealse
väljendusega. Siiski pakub selline sõnaline pinnapealne manifestat-
sioon verbaalset esitust vaid neile teemadele ja ideedele, millel on oma
kultuuris sümbolne tähendus. Järelikult pole kultuuris osalejatele
temaatilise verbaalse suhtlemise elementaarseks üksuseks mitte
konstrueeritud motiiv, vaid tegelik sümbol. Sel sümbolil võivad olla
ka visuaalsed ja muusikalised esinemiskujud. Victor Turneri väidet, et
sümbol on rituaali analüüsi väikseim üksus, ja tema tähelepanekut, et
see on *rituaalse käitumise väikseim üksus – viimne spetsiifilise struk-
tuuriga osake rituaalses kontekstis* (Turner 1967: 19), võib laiendada
tervele kultuurile, või siis, tema raamatu pealkirja *The Forest Symbols*
parafraaseerides, tervele rahvaluule metsale.

Üleminek motiividelt sümbolitele hõlmab mitte ainult termino-
loogilist asendust, vaid palju laiahaardelisemat pööret teaduslikes
uurimustes. Esiteks on see esitatud kui vastus käesoleva kirjutise
pealkirjas leiduvale küsimusele. Folklooris ei ole motiivid, vaid
sümbolid. Need on sõnade, piltide, helide ja žestidega suhtlemise

fundamentaalsed elemendid. Teiseks pakub see selgitust kultuurilise püsivuse ja kordumise printsiibile, millest juhindus S. Thompson oma motiivide kirjeldamisel. Nood teemad, metafoorid, pildid, kujundid, tegevused ja juhtumid, mis ilmnevad maailma kultuuride suulistes juttudes, on tähendusrikkad neid kasutavatele inimestele ja seetõttu korratakse neid narratiivides, rituaalides ja meelelahutuses. Kolmandaks, üleminek motiividelt sümbolitele pakuks ka fundamentaalset metodoloogilist pööret. *Motif-Indexi* motiividel puudub igasugune interpreteeriv võime nii oma narratiivses kontekstis kui ka kultuuris mitte seetõttu, et nad on puudulikud, valesti defineeritud, ebaloogilised või halvasti formuleeritud, vaid seetõttu, et nad on konstrueeritud, mitte avastatud üksused. Kultuuri elementaarsete entiteetidena kannavad sümbolid hoolt interpretatsiooni eest. Nende tähendused on avastamise objektiks. Charles S. Peirce'i filosoofia seisukohast tõlgendab sümboleid selgitus ning just interpretatsioonist tuleneb nende positsioon ja tähendus kultuuris.

David Bynum on juba otsinud silda motiivide ja sümbolite vahel. Erinevalt käesolevast ettepanekust on ta siiski säilitanud vahetegevise kahe mõiste vahel. D. Bynum annab mõista, et interpretatsiooni kaudu võivad mõned motiivid saada sümboliteks. Ta väidab, et

[...] *sümbolitena on paljudel muinaslugudest tuntud motiividel märkimisväärne rakendus väljaspool narratiivi, näiteks religioosnes rituaalis või tarbekunstis, kus motiivi sümboolse funktsiooni osaks võib tõepoolest olla ökonoomne või kompaktne viitamine sellele jutumudelile, kus ta esineb. Sel moel saavutavad mõned jutumotiivid enam või vähem iseseisva eksistentsi ka väljaspool muinasjutte teistes kultuuriprotsessides ja moodustavad seega tähtsa seose muinasjuttude ja teiste mõtetegevuse viiside vahel* (Bynum & Lord 1978: 80).

Ikkagi leiab ta olevat *vastuvõetamatu varasema teadusliku viisi käsitleda neid nii, nagu oleksid need samad asjad – motiivid suulises muinasjutus ja sümbolid teistes kontekstides, nagu näiteks rituaal*. Ta leiab, et see on

[...] *aktsepteerimatu isegi juhul, kui motiivid ja sümbolid asuvad koos täpselt samades kujutlustes, nagu see tihtipeale on. Alati, kui seda tarvitatakse inimeste hulgas, kes on tema sümbolismi pühendatud, on sümbol juba loomu poolest ise täiesti piisav tähendusega varustaja. Aga narratiivi motiiv iseendast ei tähenda mitte midagi ja seda isegi ei saa identifitseerida lahus teistest motiividest, mis ümbritsevad teda neis jutumudelites, kuhu ta kuulub* (Bynum & Lord 1978: 80).

D. Bynum säilitab narratiivsetes või teistes kultuurilistes kontekstides esinevate motiivide ja sümbolite eristuse, sellal kui mina arvan, et need kaks mõistet kuuluvad kahte eraldi valdkonda.

Erinevus teemade ja metafooride sümboliliste ning motiiviliste väärtuste vahel nõuab mõningaid näiteid, mida toon kahest kultuurist. Palju detailseid motiive on inimese muutumisest mingiks muuks elusolendiks. Peatükk D100-D199 “Muutumine: inimesest loomaks” sisaldab mitmeid alajaotusi: D100 “Muutumine: inimesest loomaks”, D130 “Muutumine: inimesest koduloomaks (imetajaks)”, D150 “Muutumine: inimesest linnuks”, D170 “Muutumine: inimesest kalaks”, D170 “Muutumine: inimesest putukaks” ja D190 “Muutumine: inimesest roomajateks ja mitmesugusteks loomadeks”. Igaüks neist üldkategoriatest loetleb arvukalt sobivaid liike ja loomi, kelleks inimlend moondub erinevate kultuuride juturepertuaarides.

Teoreetiliselt oleks olnud võimalik sellesse *Motif-Indexi* sektsiooni kopeerida tervikloend loomariigi olenditest, aga seda ei juhtunud. Esiteks on olemas loomade keskkonnaline valik, ehkki ökoloogia ei sea loomade valikule kõige karmimaid piire. Mõne rahva narratiivid ning usulised ja poliitilised metafoorid sisaldavad teateid inimeste sellisteks loomadeks moondumise kohta, kes on tuntud ainult pärimuse või religioosete tekstide kaudu. Nõnda näiteks osutab S. Thompson, et D112.1 “Muutumine: inimesest lõviks” esineb Irimaa ja Islandi müütides, kus ju lõvisid ei mõirga. Teiseks, loomade valiku puhul, kelleks inimene muutub, on lisaks ökoloogilisele faktorile olemas ka sümboolne faktor. Inimesed räägivad ja tihti ka usuvad, et sellised transformatsioonid on vahendid üliinimliku jõu saavutamiseks. Seepärast jutustavadki nad lugusid inimolenditest, kes on moondunud vastavalt nende uskumussüsteemile sellist jõudu omavateks loomadeks. Jõud ei ole tingimata füüsiline, vaid sümboolne. Lõuna-Nigeeria edo rahva juttudes on kõige levinum transformatsioon muutumine inimesest linnuks (D150 “Muutumine: inimesest linnuks”), sest vastavalt edo uskumussüsteemile on linnud moondunud nõiad. Selle kultuuri ennustajad, kes on kõige tõenäolisemalt võimelised maagilisteks moondumisteks, ei muuda end füüsiliselt kõige tugevamateks loomadeks elevantideks (*eni*), vaid kärpkassideks (*edi*). Samal ajal ei moonda edo kultuuri inimesed end triksterist maakilpkonnaks (*egui*) ega ka koduloomadeks, kes alluvad inimesele. Tegelikult võib moondumine nõrkadeks loomadeks või isegi sisalikeks ja putukateks hõlmata sümboolset karistust eetiliste põhimõtete rikkumise eest. Sellised transformatsioonid ei näita inimese maagilisi võimeid, vaid pigem eetilise jumaluse normi. Kõlvatud inimesed muutuvad reinkarneerudes loomadeks (Ben-Amos 1987, 1988). Transformatsioon on akt, millel on ühiskonnas ja selle narratiivides

sümboolne väärtus, järelikult nõuab see tõlgendamist ega saa iseene-
 sest olla mingi minimaalne üksus.

Kirjakultuuriga ühiskondades võivad sümboolsed sündmused või objektid saada suuliste ja kirjutatud narratiivide või erinevatest aja-
 looperioodidest pärinevate lugude temaatilise interaktsiooni osaks. Alltoodud näide esitab kinga kui juudi ettekuulutustes, märtrimuis-
 tendites ja veelgi hiljem kristlikes Igavese Juudi lugudes ilmneva
 kujundi sümboolset tähendust. Teisest sajandist pärinev midrašilugu
 kümnest roomlaste poolt hukatud rabist on saanud juudi rituaali
 keskseks martüüriuminarratiiviks.

*Siis kui Püha, olgu ta õnnistatud, lõi puud, muutusid nad kõrgiks, sest
 nad olid nii kõrged ja nad sirutasid end aina kõrgemale ja kõrgemale.
 Aga nüpea, kui Püha, olgu ta õnnistatud, lõi raua, alandasid puud en-
 nast, öeldes: "Oh häda! Püha on loonud riistapuu, mis meid langetab!"*

*Samamoodi hooplesid pärast templi hävitamist tolle põlvkonna
 ülbed liikmed: "Mis sest, et tempel on hävitatud! Meie seas on ikka
 veel tarku ja need võivad ilmarahvast seaduste uurimisel ja käskude
 järgimisel juhendada."*

*Seejärel pani Püha, olgu ta õnnistatud, Rooma imperaatorile pähe
 mõtte õppida Moosese Toorat otse tarkadelt ja vanematelt. Imperaator
 alustas 1. Moosese raamatuga ja õppis, kuni jõudis peatiikini 2. Moosese
 raamatus, mis algab nii: "Ja need on kohtuseadused" (2Ms 21: 1). Jõudes
 salmini "Kes röövib inimese, kas ta selle müüb või see leitakse tema käest,
 seda karistatagu surmaga" (2Ms 21: 16), laskis ta otsekohe oma palee
 kingadega täita ja kogus kokku kümme kõige tähtsamat Iisraeli tarka.
 [Teine versioon: Imperaator läks ja kattis oma maja seinad kingadega.
 Ta saatis rabi Simeon ben Gamalieli ja tema kolleegide järele ja ütles
 neile: "Kui inimene röövib teise inimese Iisraeli laste seast ja müüb ta
 maha, missugune seadus käib tema kohta?" Nad vastasid: "Ta on ära
 teeninud surmanuhtluse." Imperaator ütles: "Kui nii, siis olete teie ära
 teeninud surmanuhtluse. Valmistage end taevaseks kohtumõistmiseks
 ette." Nad küsisid: "Mispärast?" Imperaator vastas: "Joosepi vendade
 pärast, kes ta maha müüsid, nagu on kirjutatud "ja müüsid Joosepi"
 (1Ms 37: 28), ja samuti on kirjutatud: "[---] sest nad müüvad raha eest
 õige ja kingapaari eest vaese" (Am 2: 6)." Sel põhjusel oligi kuri mees oma
 maja seinad kingadega katnud, et panna targad ära tundma, mille eest
 Joosepi vennad ta maha müüsid. Nagu on öeldud: "kingapaari eest", see
 on siis "raha eest, mis maksab paar kingi"] (Stern 1990:147 & märkus
 161; teised tõlkeversioonid vt Gorion & Gorion 1990: 156–162).⁷*

⁷ Päismärkuses on ära toodud ka täpsemad bibliograafiaviited: Bialik &
 Ravknitzky 1992: 238–242.

Selle midraši tõlkija David Stern osutab, et

[--] *kuigi 1Ms 37: 28 väidab lihtsalt, et Joosep müüdi ismaeliitidele 20 hõbetüki eest, on legend sellest, et raha kasutati kingade ostuks, juba muistne, millest räägivad nii Pseudo-Joonatani targumi, arameakeelse Püübli Genesis 37: 28 kui ka 12 patriarhi testamentide Sebulun 4, ilmselt Am 2: 6, ja võimalik, et ka Am 8: 6 traditsiooniliste seoste põhjal Joosepi looga (Stern & Mirsky 1990: 161).*

King ja selle hind said keskseks sümboolseks kujundiks narratiivsete episoodide kobaras, mis seostavad inimolendi müügi, suure vagaduse ja märterluse jumaliku karistusega. Sama sümboolne paradigma ilmneb uuesti keskaegses kristlikus legendis Igavesest Juudist (Anderson 1965; Gaer 1961; Hasan-Rokem & Dundes 1986). Väljatoodud motiiv Q502.2, "Rändab kuni raudkingade läbikulutamiseni" võib pakkuda bibliograafilist lähtepunkti, kuid ei anna edasi seda sümboolset keerukust, mille kingad, olgugi minimaalsed ja triviaalsed, selles narratiivikompleksis omandavad.

Kuigi maailma folklooritraditsioonides ilmnevad pigem sümbolid kui motiivid, võib motiivi mõiste ikkagi teenida rahvaluuleteaduse eesmärke kui bibliograafiline lähtepunkt. Kui *Motif-Index* sarnaneb sõnaraamatuga, nagu väitis Stith Thompson, koosneb see sõnaraamat autori enda poolt loodud üksustest, kujutletud entiteetidest ja kujutletud kategooriatest, mille ta konstrueeris bibliograafilise informatsiooni säilitamise ja taasesitamise eesmärgil. Ükskõik milline teemade ja nende sümboolsete väärtuste interpretatsioon kultuuris ja traditsioonis nõuab nende uurimist selle keele terminites, mida inimesed räägivad, nende narratiivide kontekstides, mida nad jutustavad, ja nende rituaalide kontekstis, mida nad esitavad. Need üksused, nagu keele lekseemidki, peaksid olema eristatavad lugude jutustajate ja laulude lauljate poolt, kes tunnevad neid ära korratavates teemades, kujundites, tegevustes ja metafoorides. Olles saanud oma asjakohastes kontekstides kultuurilisteks sümboliteks, võivad need üksused olla niihästi komparatiivse kui ka deskriptiivse sümbolianalüüsi objektiks.

Tõlkinud Maris Leponiemi

Kirjandus

- Anderson, George Kumler 1965. *The Legend of The Wandering Jew*. Brown University Bicentennial Publication. Providence (Rhode Island): Brown University Press.
- Azzolina, David S. 1987. *Tale Type- and Motif-Indexes: An Annotated Bibliography*. Garland Reference Library of the Humanities 565: Garland Folklore Bibliographies 12. New York: Garland.
- Bascom, William R. 1954. Four Functions of Folklore. *Journal of American Folklore* 67, lk 333–349;
- Baughman, Ernest Warren 1966. *Type and Motif Index of the Folktales of England and North America*. Indiana University Folklore Series 20. The Hague: Mouton.
- Ben-Amos, Dan 1980. The Concept of Motif in Folklore. Newall, Venetia J. (toim). *Folklore Studies in the Twentieth Century: Proceedings of the Centenary Conference of the Folklore Society*. Woodbridge (Suffolk): D.S. Brewer & Totowa (New Jersey): Rowman and Littlefield, lk 17–36.
- Ben-Amos, Dan 1987. Animals in Edo Visual and Verbal Arts. *Word and Image* 3: 3, lk 296–303, käesolevas kogumikus lk 328–338.
- Ben-Amos, Dan 1988. *The Animals in Edo Tales*. Bostonis Ameerika Folkloorinõukogu aastakohtumisel peetud ettekanne.
- Bertrand, Denis & Vincensini, Jean-Jacques 1980. La vegeance est une plat qui se mangue cuit. *Le Bulletin du Group de Recherches Semio-linguistiques (EHESS)* 16, lk 30–44.
- Bialik, Hayim Nahman & Ravknitzky, Yehoshua Hana (toim) 1992. *The Book of Legends: Sefer ha-Aggadah: Legends from the Talmud and Midrash*. New York: Schocken Books.
- Bremond, Claude 1982. A Critique of the Motif. Todorov, Tzvetan (toim). *French Literary Theory Today: A Reader*. Cambridge: Cambridge University Press & Paris: Editions de la Maison des sciences de l'homme, lk 125–146.
- Bynum, David E. & Lord, B. Albert 1978. *The Daemon in the Wood: A Study of Oral Narrative Patterns*. Publications of the Milman Parry Collection: Monograph Series 1. Cambridge (Massachusetts): The Center for the Study of Oral Literature, Harvard University.
- Courtes, Joseph 1980a. Le Motif selon S. Thompson. *Le Bulletin du Group de Reserches semio-linguistiques (EHESS)* 16, lk 3–14.
- Courtes, Joseph 1980b. Le motif, unite narrative et/ou culturelle? *Le Bulletin du Group de Recherches Semio-linguistiques (EHESS)* 16, lk 44–54.
- Courtes, Joseph 1986. *Le conte populaire: Poetique et mythologie*. Formes sémiotiques. Paris: Presses Universitaires de France.
- Crowley, Daniel J. (toim) 1977. *African Folklore in the New World*. Austin (Texas): University of Texas Press.
- Daemmrch, Horst S. & Daemmrch, Ingrid 1987. *Themes and Motifs in Western Literature: A Handbook*. Tübingen: Francke.

- Daemmrich, Horst S. 1985. Themes and Motifs in Literature: Approaches, Trends, Definition. *The German Quarterly* 58: 4, lk 566–575.
- Doležel, Lubomír 1972. From Motifems to Motifs. *Poetics* 4, lk 55–90.
- Doležel, Lubomír 1976. Narrative Semantics. *PTL: A Journal of Descriptive Poetics and Theory of Literature* 1, lk 129–152.
- Doležel, Lubomír 1978. Narrative Semantics and Motif Theory. *Essays in Poetics* 3: 1, lk 47–56.
- Doležel, Lubomír 1990. *Occidental Poetics: Tradition and Progress*. Lincoln (Nebraska): University of Nebraska Press.
- Dorson, Richard (koost) 1967. *American Negro Folktales*. A Fawcett Premier Book t357. Greenwich (Connecticut): Fawcett.
- Dorson, Richard M. 1972. Africa and the Folklorist. Dorson, Richard M. (toim). *African Folklore*. Garden City (New York): Doubleday, lk 3–67.
- Dundes, Alan 1962. From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales. *Journal of American Folklore* 75, lk 95–105.
- Dundes, Alan 1980. The Hero Pattern and the Life of Jesus. Dundes, Alan. *Interpreting Folklore*. Bloomington (Indiana): Indiana University Press, lk 223–261.
- Erlich, Victor 1965. *Russian Formalism: History, Doctrine*. 2., täiend, tr. Slavistic Printings and Reprintings 4. The Hague: Mouton.
- Foley, John Miles 1985. *Oral-Formula Theory and Research: An Introduction and Annotated Bibliography*. Garland Reference Library of the Humanities 400. Garland Folklore Bibliographies 6. New York: Garland.
- Foley, John Miles (toim) 1990. *Oral-Formulaic Theory: A Folklore Casebook*. Garland Folklore Casebooks 5. New York: Garland.
- Gaer, Joseph 1961. *The Legend of The Wandering Jew*. A Mentor Book MD 326. New York: New American Library.
- Geertz, Clifford 1973. *The Interpretation of Culture: Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Gorion, Micha Joseph bin (koost & toim) & Gorion, Emanuel bin (toim) 1990. *Mimekor Yisrael: Classical Jewish Folktales*. Lühend & annot väljaanne. Bloomington: Indiana University Press.
- Grambo, Ronald 1976. The Conceptions of Variant and Motif: A Theoretical Approach. *Fabula* 17, lk 243–256.
- Haboucha, Reginetta 1992. *Types and Motifs of the Judeo-Spanish Folktales*. Garland Reference Library of the Humanities 1397: The Garland Folklore Library 6. New York: Garland.
- Handoo, Jawarhlal 1978. The Concept of Unit in Folk Narrative. *Journal of Indian Folkloristics* 1, lk 43–52.
- Hasan-Rokem, Galit & Dundes, Alan (toim) 1986. *The Wandering Jew: Essays in the Interpretation of a Christian Legend*. Bloomington (Indiana): Indiana University Press.
- Headland, Thomas N. & Pike, Kenneth Lee & Harris, Marvin (toim) 1990. *Emics and Etics: The Insider/Outsider Debate*. Frontiers of Anthropology

7. Newbury Park (California): Sage.
- Jacobs, Melville 1959. *The Content and Style of an Oral Literature: Clackamas Chinook Myths and Tales*. Viking Fund Publications in Anthropology 26. Chicago: University of Chicago Press.
- Jacobs, Melville 1966. A Look Ahead in Oral Literature Research. *Journal of American Folklore* 79, lk 413–427.
- Leach, Edmund 1982. Critical Introduction. Steblin-Kamenskij, Mikhail I. *Myth*. Ann Arbor: Karoma, lk 1–20.
- Levin, Harry 1973. Motif. Wiener, Philip (toim). *Dictionary of the History of the Ideas: Studies of Selected Pivotal Ideas* 3. New York: Scribner's, lk 235–244.
- Malinowski, Bronislaw 1960. The Functional Theory. Malinowski, Bronislaw. *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. New York: Oxford University Press, lk 145–177.
- Meletinski, Eleazar 1977. Principes semantiques d'un nouvel index des motifs et des sujets. *Chahiers de Litterature Orale* 2, lk 15–24.
- Meletinsky, Eleazar & Nekludov, Sergei & Novik, Elena & Segal, Dmitri 1974. Problems of the Structural Analysis of Fairytales. Maranda, Pierre (toim). *Soviet Structural Folkloristics*. Approaches to semiotics. Paris & The Hague: Mouton, lk 73–142.
- Parry, Adam (toim) 1971. *The Making of Homeric Verse: The Collected Papers of Milman Parry*. Oxford: Clarendon Press.
- Pike, Kenneth Lee 1954. *Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behaviour* I. Eeltrükk. Glendale (California): Summer Institute of Linguistics.
- Pike, Kenneth Lee 1967. *Language in Relation to a Unified Theory of Structure of Human Behaviour*. 2., täiend, väljaanne. Janua linguarum: Series maior 24. The Hague & Paris: Mouton.
- Propp, Vladimir 1968. *Morphology of the Folktale*, 2. tr. Publications of the American Folklore Society. Bibliographical and Special Series 9. Publication of the Indiana University Research Center in Anthropology, Folklore, and Linguistics 10. Austin (Texas): University of Texas Press.
- Schrempf, Gregory 1992. *Magical Arrows: The Maori, the Greeks, and the Folklore of the Universe*. New directions in anthropological writing. Madison (Wisconsin): University of Wisconsin Press.
- Steiner, Peter 1984. *Russian Formalism: A Metapoetics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Stern, David (tlk) 1990. Midrash Eleh Ezkerah or The Legend of the Ten Martyrs. Stern, David & Mirsky, Mark Jay (toim). *Rabbinic Fantasies: Imaginative Narratives from Classical Hebrew Literature*. Philadelphia: The Jewish Publication Society, lk 143–165.
- Stern, David & Mirsky, Mark Jay (toim) 1990. *Rabbinic Fantasies: Imaginative Narratives from Classical Hebrew Literature*. Philadelphia: The Jewish Publication Society.
- Thompson, Stith 1932–1936. *Motif-Index of Folk-literature: A Classification*

- of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, and Local Legends* 1–6. Folklore Fellows' Communication 106–109, 116–117. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Thompson, Stith 1946. *The Folktale*. New York: The Dryden Press.
- Thompson, Stith (toim) 1953. *Four Symposia on Folklore: Midcentury International Folklore Conference (1950: Indiana University, Bloomington, Ind.)*. Indiana University Publications, Folklore Series 8. Bloomington (Indiana): Indiana University Press.
- Thompson, Stith 1955. *Narrative Motif-Analysis as a Folklore Method*. Folklore Fellows' Communications LXIV: 161. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Thompson, Stith 1955–1958. *Motif-Index of Folk-literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, and Local Legends* 1–6. Revidieritud, parandatud ja laiendatud väljaanne (Bloomington (Indiana): Indiana University Press).
- Thompson, Stith 1964. The Challenge of Folklore. *PMLA* 79, lk 357–365.
- Томашевский 1928 = Томашевский, Борис В. Теория литературы: Поэтика. 4. tr. Москва & Ленинград: Госиздат.
- Tomaševskij, Boris V. 1985. *Theorie der Literatur, Poetik*. Slavistische Studienbücher, N.F. 1. Wiesbaden: Harrasowitz.
- Tomashevsky, Boris V. 1965. Thematics. Leman, Lee T. & Reis, Marion S. (tlk & toim). *Russian Formalist Criticism: Four Essays*. Lincoln (Nebraska): University of Nebraska Press, lk 61–95.
- Turner, Victor 1967. *The Forest Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca (New York): Cornell University Press.
- Wright, Georg Henrik von 1963. *Norm and Action: A Logical Enquiry*. International Library of Philosophy and Scientific Method. London: Routledge & Kegan Paul.
- Wright, Georg Henrik von 1968. *An Essay in Deontic Logic and the General Theory of Action: With a Bibliography of Deontic and Imperative Logic*. Acta philosophica fennica 21. Amsterdam: North-Holland.

Kommunikatsioon ja folkloor

Dan Ben-Amos

<http://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/sator/sator9/>

ISBN 978-9949-490-30-1

Tartu 2012

Trükis ilmunud: Dan Ben-Amos. Kommunikatsioon ja folkloor.
SATOR 9.

Tartu 2009

Sarja toimetaja: Mare Kõiva

Toimetaja: Aado Lintrop

Keeletoimetaja: Asta Niinemets

Tõlkijad: Reet Hiiemäe, Kairika Kärсна, Maris Leponiemi,

Kait Tamm, Liisa Vesik

Konsultant: Anu Põldsam

Kaane kujundus: Andres Kuperjanov

Küljendus: Maris Kuperjanov

HTML: Diana Kahre

Sarjas Sator 2009. a ilmunud eestikeelset trükist toetas Eesti Kultuurkapital. Väljaanne on seotud sihtfinantseeritava temaga SF0030181s08.

E-raamatu valmimist toetas: EKRM04-29 Eesti keele, kultuuri ja folkloori kasutusvalade laiendamine ja tutvustamine elektroonilistel infokandjatel.

© 2012 EKM Teaduskirjastus & Eesti Folkloori Instituut
EKM FO rahvausundi ja meedia töörühm